

EGY A TÉVHITEK KÖZÜL

Bérreform-béremelés

Tavaly csaknem tíz százalékkal csökkentek a reálbérek, miközben az árak a statisztikai hivatal által „bevallottan” is több mint 15 százalékkal nőttek. Szerény életszínvonalunk az elmúlt években megszokottnál is nagyobbat esett vissza. A Parlament még 1987-ben — az akkori kormányprogram keretében — megszüavazta a bérreformot. Azóta néma csend... Pontosabban az árrendszereformjára és az új adórendszer bevezetésére (túl) gyorsan is sor került. Ilyen társadalmi, gazdasági közegben azonban egyre nagyobb tömegek szorulnak a léte minimum közelébe, vagy az alá. Az utóbbi időben ennek ellenére egyre kevesebbet hallani a bérreformról. A hazai bérköltségek gyakorlatilag változatlanok. Változatlanul alacsonyak. Mi lesz a bérreformmal? — többek között ezt kérdeztük **Halmos Csaba** államtitkártól, az Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal elnökétől:

— Az elmúlt egy-két évben, a társadalmi-gazdasági-politikai mozgások kivették a fémek egy részét a bérpolitikából is. Nem lehet a bérpolitikánkat önmagában vizsgálni. Több évtizedes hibás gazdaságpolitikával a hátunk mögött nem egyszerű feladat végrehajtani a bérreformot. Az 1968-as reform-nekilendülés nem teremtette meg a valós munkaerőpiacot, hiába helyezte elvben új alapokra a munkaerő-gazdálkodást és bérpolitikát. Akkor az ösztönzés jelzavát tüzték a zászlóra, de a gyakorlatban a vállalati mozgástér ugyanolyan szűk maradt, mint annak előtte. Azután elérkezett 1987—88. A kormány intézkedései — az adórendszer bevezetése, az áremelések — sokkolták a társadalmat. Közben megmaradt a torz bérrendszer, az alacsony bérszínvonal. Nem vettük igazán figyelembe, hogy az egyébként korszerű adórendszer, csak egy hasonlóan korszerű bérrendszerre épülve működhet igazán jól...

— Sokan azt mondják, hogy a bérreform munkálatai még el sem kezdődtek. Csak a látványos ígérgetés korszakát éljük továbbra is...

— A bérreform előkészületei már javában folynak, de a hatásai, az irányai még aligha láthatók a vállalatoknál. Az idén átmeneti időszakban, átmeneti lépésekre kényszerültünk. Az alapvető dilemmánk az volt, hogy továbbra is várjunk-e arra, hogy az általunk megfogalmazott piaci bérekhez valóban megteremtődjenek a piaci feltételek, és közben továbbra is konzerváljuk a restriktív bérszabályozást, amely visszafogja a teljesítményeket, vagy megelégszünk a piaci bér-gazdálkodással, és bízunk abban, hogy menet közben valóban ki is alakulnak ezek a viszonyok.

— A bérek az idei év első három hónapjában 12—15 százalékkal nőttek. Ez lényegesen meghaladja az egész évre tervezett. Sokan túlzott liberalizációról beszélnek, s arról is hallani, hogy ismét jön a bérstop!

— Az általunk választott útnak valóban vannak kockázatai. Az év első három hónapja alapján azonban nem szabad messzemenő következtetéseket levonni. A bérek eddigi alakulása önmagában nem indokolja a korlátozó intézkedéseket. Hiszen többek között az infláció is meghaladja az előre számított értéket.

— A mostani bérpolitikának mik a kockázatai?

— Reális veszély, hogy a vállalatok a nagyobb önállósággal élve a megnövelt bérköltségeket igyekeznek majd továbbhárítani a fogyasztókra. Ez további inflációgerjesztő hatással járhat. A monopolhelyeztetel és a verseny hiányával visszaélő cégek, olyan extraprofitot juthatnak az áremeléssel, amely mögött nem áll teljesítmény, de alkalmas arra, hogy bért fejlesszenek. Így a mai rendszer sem működhet igazán.

— Ezért lenne szükség végre a bérreformra!

— El kell, hogy oszlassak egy tévhit. Az emberek a bérreformtól azt várják, hogy márról holnapra egycsapra megugrik a fizetésük. Ez így helytelen elvárás. Nem lehet naptári naphoz kötött bérreformról beszélni. Ez egy hosszú folyamat, amelyben a társadalom ma még igazságtalan bérrendszere megváltozik. Az új bérrendszertől azt kell várunk, hogy racionális és társadalmilag elfogadható legyen. Leegyszerűsítve: az emberek a napi nyolc órai tisztességes munkából meg tudjanak élni. Szakítani kell azzal az elmélettel, hogy a bér pusztán gazdasági kérdés. Társadalmi és politikai kategória is a társadalomban kialakult bérviszony, hiszen a konfliktusok a bérekben is megjelennek.

— Mondhatjuk úgy is, hogy évtizedek óta társadalmunk magasabbra értékelté a primitív fizikai munkát, az értéktelenítő szellemi tevékenységnél. Ez okoz most feszültséget...

— Éppen ezért kell a bérmechanizmus reformja is. A bérezés nem jelent pusztán osztást. Tudomásul kell

Beszélgetés Halmos Csaba államtitkárral

venni, hogy a munkaerő áru. megjele-nik a piacon. Ezért is volt téves, hogy a vásárlóerőt pusztán a bériáramlással igyekeztünk korlátozni. Közben kialakult a második, harmadik és sokadik gazdaság, ahol valódi értékén méretett meg a munkaerő.

— Közben a szocialista szektorban dolgozók bérét a színpalak mögött, mesterségesen osztották-szorozták, végül teljesen eltorzították...

— Mára már bebizonyosodott, hogy a kormány maga nem dönthet bérkérdésekről a jövőben. Csak a munkáltatók és a munkavállalók képviselőinek egyetértésével. A régi szisztéma helyére a társadalmi konszenzuson alapuló megegyezéssel béralku kell, hogy lépjen. Január elsejétől megjelent ennek a rendszernek a csirája. A kormány bizonyos előjogairól lemondott: a bér, az életszínvonal kialakítását három egyenrangú fél érdekegyeztetési mechanizmusa dönti már el. A legényesebb pont itt is a nyilvánosság. Nem lehet a jövőben a munkavállalók feje felett megegyezni — róluk.

— Eddig elvben az érdekegyeztetést hangoztatták, de valójában következetesen a szőnyeg alá söpörték a problémákat. Mi a garancia arra, hogy a jövőben ez nem így lesz?

— Mindenekelőtt a nyilvánosság és az alakuló piaci viszonyok. A jövőben a piac értékítélete fogja meghatározni a munkaerő árát. Igaz, ez nem egyik napról a másikra fog bekövetkezni. Amikor felemeltük a minimális béreket négyezer forintra, akadt vállalatvezető, aki levélben fordult hozzám, hogy adjak ez alól felmentést. Hát itt tartunk. Ebből a helyzetből kellene végrehajtani a bérreformot.

— Az egyértelmű, hogy a vállalkozási szféra fizetéseit egyre inkább a piac szabályozza, de mi lesz az infrastruktúrában, a költségvetési szférában dolgozók bérével?

— Sokáig azt hittük, hogy a vállalati nyereségre építkezve önmagát szabályozza majd a bér. Kiderült, ez nem igaz. Alapvetően hibás gondolat volt, hogy aki sokat dolgozik, sokat is keres. Egészségtelen differenciálás alakult ki az elmúlt években Magyarországon. Így fordulhat elő az, hogy két esztérályos keresete között több ezer forint különbség is lehet. attól függően, hogy hol dolgoznak. A jövőben jobban a teljesítményekhez kell kötni a béreket, de úgy, hogy szakmacsoportonként meg kell határozni az alsó bértarifákat. A költségvetési szférában dolgozóknál az okozza a legnagyobb problémát, hogy a szellemi munka az elmúlt évtizedekben végtelenül leértékelődött. Közben a szigorú bérszabályozás ellenére is, a versenyszféra fizetései elszaladtak — még-hozzá sokszor egészségtelen irányba, mert a nemlétező piac nem tudta kont-

rollálni. hitelesíteni a kiáramló béreket. Sok vállalat továbbra is úgy emeli a béreket, hogy semmilyen követelményt nem támaszt ezért a dolgozóval szemben, a belső érdekeltséget nem is igyekezik megújítani. Már látszik, hogy az idei esztendő sem ússzuk meg egyszámjegyű bériáramlással, ez azonban a számítottánál jóval nagyobb inflációt is gerjeszthet. Közben nem történik generális változás az 1 millióra becsült kapun belüli munkanélküliség terén sem.

— Ilyen körülmények között mi lesz a hároméves bércsomagterv sorsa?

— Az idén már 4,1 milliárd forintot használt fel a kormány a központi bérfejlésre. Ha nem jön közbe váratlan fordulat, akkor három esztendő alatt sikerülhet a mai igazságtalan elosztási viszonyokon változtatunk valamelyest. Az év elején liberalizált bérpolitika, a vállalatok szabadabb mozgástere bőven hordoz magán szeplőket is. A kilencvenes években ezeket a szépséghibákat kell majd eltüntetnünk.

— Ehhez azonban mihamarabb le kell számolni a teljes és egyszerre hatékony foglalkoztatás illúziójával is.

— A magyar gazdaság az elmúlt évtizedekben belesett a hatékonysátlanság csapdájába. A hangszlyt a teljes foglalkoztatásra helyeztük. Így tartóssá vált a rendkívül magas foglalkoztatási szint, a munkaerőhiány, ami párosult egy nagyon alacsony termelési színvonalal. Magyarországon átmenetileg szükség-szerűvé válik a munkanélküliség. Aktív foglalkoztatáspolitikát kell mihamarabb megvalósítanunk. De az utca helyett új munkahelyeket is kell kínálnunk, hogy ne váljon életformává a munkanélküliség. Az elmúlt hat évben 170 ezer munkahelyet hoztak létre, a kisvállalkozások. A kormánynak ezt a szálát is erősíteni kell a jövőben. Nem úgy, hogy támogatást nyújt, hanem hogy valóban vállalkozóbarát környezetet terem. Egészségtelen, hogy a foglalkoztatottak 95 százaléka még ma is állami nagyiparban dolgozik. Amíg ez az arány nem változik, és az 1 milliós kapun belüli munkanélküliség nem csökken, nincs esély a bérrendszer gyökeres megváltoztatására.

— Többen a pénzügyi diktatúra korának emlegetik a mostani időszakot. Ilyen körülmények között milyen esélyei lehetnek az ÁBMH-nak a bérreform célutadatos megvalósítására?

— Ma már látjuk, hogy alapvetően hibás volt 1981-ben megszüntetni a Munkaügyi Minisztériumot. Nem tudom elképzelni, hogy a közeljövőben ránk váró hatalmas feladatot ebben a szervezetben meg tudjuk oldani. A „hivatal” erre alkalmatlan, idejétmúlt intézmény. Jó lenne visszaállítani a Munkaügyi Minisztériumot: valódi hatáskörrel, teljes felelősséggel.

Ettől persze még nem kerül vastagabb boríték a zsebünkbe. De egy jól működő irányítási szisztémában minden bizonnyal nagyobb eséllyel indulhatnánk neki a ma még csak hön áhított bérreformnak. Hogy ez a reform ne maradjon formalitás...

RAFAI GÁBOR

A kiugrásban senki sem érdekelt?

SZEGEDI ELŐNY

A termelés új forradalmának lényege a szellemi munka felértékelődése, az emberi ötlet, az új konstrukciót létrehozó képesség kulcsszerepe emelkedése. Ha két évtizedet késétt is nálunk e felismerés állami irányítás általi elfogadása, az elképzelt stabilizáció és kibontakozás már csak a fejlett világ értékrendjével harmonizálva indítható be.

Az új világ-gazdasági trendhez való igazodás a hazai geopolitikai átrendezését is magával hozza. Az elmúlt évtizedekben a központi elosztásos rendszer az alapanyag-lelőhelyek közelében élő, nehézipari városokban munkát vállaló, a nehézevgyiparban tevékenykedő és a fővárosi állampolgárokat juttatta kedvező jövedelmi helyzetbe. Nem-csak a „szénfronton” csákányt mar-koló vagy éppen a fejtőgépet kezelő bányász borítékja vastagodott, hanem — a területi viszonyítás miatt — például a tatabányai pedagógus, orvos, bolti eladó is több forintot vihetett haza ugyanolyan teljesítmény után, mint mondjuk az ugyan-abbban a szakmában, de feldolgozóipari jellegű gazdasági körzetben dolgozó kollégája. Most — ha csak a formális logika szabályaival próbálunk következtetni — a szellemi központok, egyetemi városok, kutatóhelyek pozícióinak kell javulnia. A képlet tisztaságát viszont alaposan zavarja, hogy közben az elosztásos rendszer helyett az országnak elengedhetetlen lépéseket tenni az igazi piacgazdaság felé.

Aki mindenáron gazdagodni, anyagilag gyorsan gyarapodni akart, annak nem biztos, hogy érdemes volt az elmúlt negyven évben munkahelyét Szegedre választani. A magyar—jugoszláv harag időszakában a hadi stratégia gátolta a nagyvárosba az igazán nagyipar letelepítését. A szénhidrogénkincs felfedezése igazi lendületet adott a jövedelmekben az országos átlagszínthez való felzárkózáshoz. De aztán a feldolgozó ipart lebecsülő gazdaságpolitikái korszakban — 1974 és 1985 között — ismét inkább romlottak a táj pozíciói a bérek országos átlaghoz való hasonlításában.

De talán most jön a mi időnk?

Túlszabályozott gazdaságunkban a gazdaságjog értő művelői a jelzőkárók közti ügyes lavírozásból és más közlekedők irányításából, kalauzolásából már évtizedünk eddig eltelt időszakában is jól profitálhattak. Különösen 1982 óta egyszerre van jelen a vállalkozások, különböző termelő tevékenységek szabályozásában, adóztatásában a szigorú központosításra törekvés és a libera-

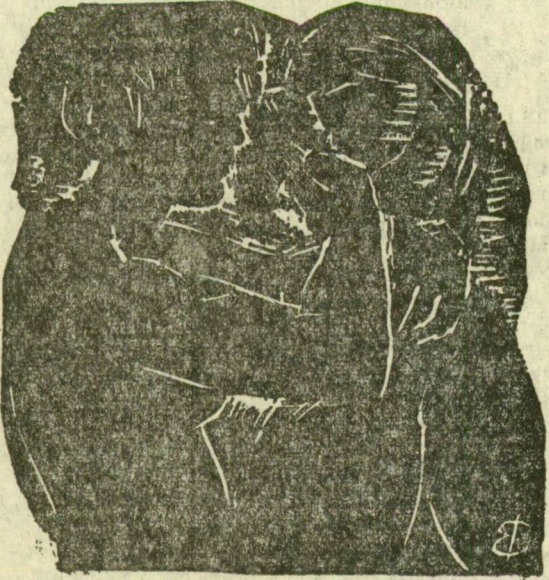
lizálás. Ez hihetetlen-mennyiségű és erősen különböző erősségű jogszabályban öltött formát. A gazdaság-nak viszonylag objektív törvényszerűségei vannak, de ekkora túlszabályozás már igazán jelentős mozgásteret enged a szubjektív megítélésnek. Tehát a Jogtudományi Kar kor-szellemre érzékeny, ügyes, volt diákjai közül néhányan már legalább megalapozhatták egzisztenciájukat, szakmai karrierjüket ezen a területen.

Volt próbálkozás bőven a biotechnológiával. Erre szerveződött — a nagy dérrrel-dúrral — a szegedi innovációs park. Ez az intézmény korántsem szállítja a tölcé remélt eredményeket. Lehet magyarázkodni, hogy ezen szakágban nem jönnek egyet napról a másikra a forintot érő ötletek, mert a biológiai folyamatokhoz idő kell... Viszont a sorok mögül kilátszanak a konstrukciós hibák. Az innovációs park felül-ről szerveződött, tagjai, dolgozói magatartására, munkájára is hatás-sal van a tulajdonos kiletének általános hazai tisztázatlansága, a szemé-lyi, kutatói direkt-érdekeltség hiánya. Ne feledjük: a mintát az Océá-non túli Szilícium-völgyből importáltuk. Ott viszonylag kis tőkével, abszolút magánérdekeltségben egy-egy ötletre, tudományos felismerésre szerveződtek vállalkozások. Ezek egy része a gyakorlati alkalmazásba belebukott, mások dollármilli-ókat kasszíroztak. Szűrkének ma-radni lehetetlen volt. Nálunk pedig a jótékony nagybácsi vagy távolabbi rokonok csoportja ad a játszado-zásra néhány milliót. Senki sem any-nyit, hogy az neki a „háztartási pénz-zéből” hiányozzon. (Persze, ha fren-etikus siker lenne valamilyen vélet-len folytán, azért jelentkeznének a részükért. De a kiugrásban senki sem érdekelt.) A mi viszonyaink között lassan elhalványul, elfelejtő-dik ez a konstrukció.

Szegeden vegyészek és számítás-technikusok lettek igazi gazdasági sikeremberek. Tessék figyelni: abszolút piaci viszonyok között kama-toztatták igazi tudásukat. Több élet-képes, sikeres szervezetet alapítot-tak mindkét szakmában. Talán az ország egyetlen más városában sem olyan magas a 100 keresőre jutó kisvállalkozások aránya, mint ép-pen Szegeden és környékén. A „di-vat” változott az évek során. Ma már a gécmká helyett inkább a kaéft-té dívik. A meglévő ötletek ezekben hasznosulnak — persze, csak akkor, ha igazán életképesek. A kis gazdál-kodó egység arra is jó, hogy az egyszerű pénzügyi folyamatok köz-ben igazán emberközponttal dönt-hető el az újabb befektetés és a fogyasztás éppen ésszerű aránya. (A gyorsan gyengülő forintot aligha éri meg bármilyen betétformában pi-hentetni.)

Ezekről a kisvállalkozásokról iga-zán színes ma Szeged gazdasága. Ez a szféra jó gyakorlóterep minden próbálkozóknak. Nem kell, hogy az itt felnevelődő legjobbakat a „nagy-ipar” felszíppantsa. (Erre jövedelmi viszonyai miatt egyébként képtelen is.) Vannak, akik sokallják már az „apróságokat”. Nincs igazuk. Az egészséges gazdaság-szerkezetben még a jelenleginél is több kellene belőlük. Szerintem: a Szegeden meglévő szellemi potenciálnak is ma még csak a kisebb hányada haszno-sul a kaéftékben, péjétékben, érték-ben. A cégbírótság nyilvántartó-könyvében még sok-sok üres oldal várja az újabb és újabb jelentkező-ket. Egy pici előnye ezen a területen van Szegednek az ország más váro-saival szemben. Ezt az orrhoszt is könnyebb volt megszerezni, mint majd megőrizni...

BÖLE ISTVÁN

BAKAČSI LAJOS METSZETE

DEÁK MÓR

Bagatell

A végtelenben ég van, az égben végtelen.
S bár nem tudom, miért,
de még reménykedem.

hogy egyszer megnövök majd,
vagy alacsony, kicsi
lesz az ég, s egy magamfajta felérheti.

HAMARY DÉNES

Ma

Mindent eldobunk, csak a rang
Mielőtt még szól az a harang
Mielőtt még valaki eltemet
Ma már választhatók az istenek
Szerelem helyett a testiség
Olyan ez mint rég a pestis és
Fertőz mindenkit nincs ellene oltás
Kinőtt ruhákon alig látszó toldás
S a virág a kézben már romantika
Vagyunk a kilencedik szimfónia
Mielőtt még elérnénk célunk
Modern házakban sorba elalélunk
Hiába gyógyszer, hiába módszer
Farzsebbe dugott, elhasznált óvszer
Minden percünk minden igényünk
Másoktól már nem, hát magunktól félünk
Nyugtató reggel, altató este
Megúnt kalandregény feleségünk teste
Hazamegyünk, mert nincs hova betérni
Jobb így hazugon a szebb jövőt ígérni
Titkos találkák megnyitják a tárcát
Olcsó kurváktól nem kérjük a bárcát
Ostor a kezünk, parlag a hátunk
Gyomrunk elrontva, utcasarkon hányunk
Szabálysértés lett már az is, hogy élünk
Van zseboránk, de nincs hozzá mellényünk
Kidlőzhatunk, ezer a visszhang
Célunkért bűnözünk. Célunk egy kis rang.